

הַלְבוֹת פֵּית הַכְּנֶסֶת סִימָן קנא קנב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק מא]

וְעִינְךָ שֶׁמֶשׁ שֶׁקָּתַב שְׁעָנְשׁ בְּזֶה הַרְבֵּה⁶⁸.

(68) וראה שם שתלה את מיתת בניו בכך שגר מעל בית הכנסת. ובגודל חומרת הדבר כתב השע"ח (ס"ק כב) בשמו, שדבר המאוס מפסיק את התפילה של בית הכנסת לעלות לשמים, וכתב השע"ח שאין הכרח לסברתו, ושנהגו העולם להקל שלא כדבריו.

[שע"ח צ"ס"ק כב]

ומה שהביא סמך לזה מסימן נה, יש לחלק⁶⁹.

(69) שכתב הט"ז לחוכה בן מדברי השר"ע לעיל (סי' נה ס"ב) שהרצה לענות לקדיש או קרשה, יכול לענות אף אם נמצא בבית אחר, ובלבד שלא יפסיק ביניהם דבר טיטף, כיון שאז יש הפסק בינו לשכינה, ואין השכינה שורה היכן שהוא נמצא. ואם כן גם טיטוף שנמצא מעל בית הכנסת, מפסיק התפילה מלעלות.

ומה שכתב השע"ח שיש לחלק בין הדינים, ראה שרת ארץ צבי (סי' לא) ושו"ת שבט הלוי (ח"א סי' כז) שביארו, שדבר מאוס הוא רק כמחיצה המבדלת בין העונה ובין המתפללים שלא יוכל להצטרף עמם מחמת שאין השכינה שורה שם, אבל אין ראייה מכאן שדבר מאוס מונע מהתפילה לעלות למעלה. והוסיף בשר"ת ארץ צבי (שם), שמנין שהתפילה עולה השמימה וקא דרך התקרה שמעל ראשו.

[משנ"ב ס"ק מב]

לְשֶׁכֶב עֲלָיו, וּמְכַל מְקוֹם שׁוֹמֵר נִפְשׁוֹ יִרְחַק מִמֶּנּוּ⁷⁰, וּבִפְרָט בְּמְקוֹם שֶׁהוּא נֶגְדַת הַיְיָ⁷¹.

(70) ובחומר הדבר כתב הכנסת הגדולה (סוף סי' זה), שראה שכל מי שהשתמש בעליה שעל גבי בית המדרש לא הצליח, מהם שירדו מנכסיהם, ומהם שמתו, ומהם שלא זכו להיבנות (וראה גם ספר חסידים (סי' התיבת-תיג) שאטר כן, והביא מעשה באחד שמת בעוון דומה, וראה שם בהערות ברית עולם להחיד"א שתמה על שלא הזכירוהו הט"ז והכנסת הגדולה).

ועל כן הדר מעל בית הכנסת, דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פי"ט ס"ג) שיקבע את חדר השינה בצידה האחר של הדירה שלא מעל בית הכנסת, ובמקום המכוון כנגד ארון הקודש או כנגד עמודיו, לא ישתמש שם כלל וישאיר אותו ריק, והגר"י קניבסקי (קריינא דאיגרתא ח"ב מכתב פו) כתב, שבעיריות גדולות שנהגו להקל בזה הוא בכלל מה שאמרו הו"ל דהאינדא דדרשו ביה רבים "שומר פתאים הו"י", וראה גם בשר"ת אבני נזר (ארי"ח סי' לב ס"ק ב) שכתב ששמע שלא נוהגים כדעת הט"ז במקומות הגדולים, שאי אפשר להשיג שם מקום להתפלל אם יצטרכו לדקדק שלא יהיה בית דירה למעלה, וראה מה שכתבנו לעיל ס"ק לט.

(71) וכן בחצר שלפני בית הכנסת, אם היא פתוחה אל מול ארון הקודש. כתב לקמן (סי' קנד ס"ק ג) שיש להחמיר שלא לנהוג שם קלות ראש אף על פי שהמקום הוא חול, הואיל והוא מכוון כנגד הקודש יש בזה זלזול.

סימן קנב

שלא לסתור שום פית-הכנסת

[משנ"ב ס"ק ב]

אִפְלוּ אִם סוֹתְרוּ קְדֵי לְבָנוֹת אֶחָד בְּמְקוֹמוֹ אוּ בְּמְקוֹם אֲחֵרִי¹.

(1) כלומר שרצה להשתמש באבנים של בית הכנסת הישן כדי לבנות את החדש (ב"ח), וראה להלן (סי' י) שאף בשרצה להשלים את הבנין החדש באבני הישן, אסור.

[משנ"ב ס"ק ד]

דְּלִמָּא מְתַרְמֵי לְהוּ פְּדִיוֹן שְׁבוּעִים וְיִתְקִי לְהוּ².

(2) וכמבואר בשר"ע לקמן (סי' קנג סי"ג) שאף שלשאר דבר מצוה אין מוכרים את האבנים והקורות שקנו לצורך בניין בית הכנסת, לצורך פדיון שבועים מוכרים אף אם הבינום והתקינום כבר לצורך בניית בית הכנסת. ובטעם הדבר כתב השר"ע (יו"ד סי' רנב סי"א) שאין לך מצוה גדולה כפדיון שבועים.

[משנ"ב ס"ק ה]

הַשֵּׁי"ז מְתִיר, וְסִמְנָן אֶבְרָהִם אוֹסֵר בְּכָל בְּרָנָא³.

(3) ובביאור המחלוקת כתב המחצ"ח (סי' א), שהט"ז סבר כדעת הר"ן (כמבואר בדברי הט"ז עצמן) שכל החושש הוא שיתרשלו לאחר סתיירת הישן ולא ימהרו לבנות את החדש ונמצא שעומדים ביניהם בלא בית הכנסת (ואף שיש להם בית הכנסת עראי אינו מועיל כי חוששים שיתבטל), אבל כשיש להם בית כנסת נוסף קבע מותר לסתור אחד מהם, כיון שגם אם יתרשלו בבניית החדש יוכלו להתפלל בינתיים בבית הכנסת הנוסף הקבוע, ואין חוששים שיתרשלו ולא יבנו לעולם, ומאידך, דעת המג"א שאפילו יש להם בית הכנסת קבוע אין לסתור, כי חוששים שאם יסתרו יתרשלו ולא יבנהו לעולם (ורק אם בנו כבר בית הכנסת אחר במקום הישן מותר).

וכן לענין מכירת בית הכנסת (באופן שמוותר למכרו), כתב לקמן (סי' קנג ס"ק מא) שכשיש להם שני בתי כנסת ורוצים למכור אחד מהם, לדעת המג"א אסור למכור [שנא] יפשוט ולא יקני בדמיו בית כנסת אחר, ולדעת הט"ז כיון שיש להם בית כנסת אחר, מותר.

[משנ"ב ס"ק ו]

מְתִיר לְסַתֵּר הַלְשֵׁנָה, דְּתוֹ לִיכָא לְמַחֵשׁ דְּלִמָּא אֶתְרַמֵּי לְהוּ שׁוֹם דְּבַר-מִצְוָה וְיִתְבַּנֵּי הַבַּיִת-הַכְּנֶסֶת⁴.

(4) ולצורך פדיון שבועים, כתב לקמן (סי' קנג ס"ק פ) שמעיקר הדין מותר למכור את בית הכנסת אף לאחר שגמרו לבנותו, אך מי"מ אין ראוי לעשות כן, אלא יגבו את המעות מן הציבור.

[ביה"ל ד"ה אין סותרין]

וְהוּא הַדִּין אִם רֹצֵה לְמַכְרָה וְלָקַח אֶחָת בְּנִמְיָה דְּאִסוּר קָדָם שְׁקֵנָה הַאֲחֵרָה, כִּן קָתְבוּ הַפְּתוּרִים⁵.

(5) אך כשיש בית כנסת מוזמן לקנות, ואין חסרה אלא נתינת המעות, כתב לקמן (סי' קנג סי"א ד"ה מותר) שמוותר למכור את בית הכנסת קודם שקנו בית כנסת אחר, לפי שאין לחשוש לפשיעה.

[ביה"ל ד"ה שלא יבנו]

וְהָפַךְ יֵשׁ הַרְבֵּה אֶמְרוּנִים שְׁקֵעִתִּיקוּ דְּבָרֵי הַשֵּׁי"ז לְדִינָא⁶ וְכוּ', אִךְ פֶּלַג זֶה הַנְּקָא אִם בְּפִיט-הַכְּנֶסֶת תִּקְבֹּעַ יֵשׁ מְקוֹם לְכַלֵּם בְּרִנְחָה לְהַתְּפַלֵּל, דְּאִי לֹאוּ הָכִי נְרָאָה דְּלְבָרֵי עֲלִמָּא אֲסוּר⁷.

(6) ראה במשנ"ב לקמן (סי' קנג ס"ק מא) שכתב שכן דעת האיר וכן משמע בביאור הגר"א.

(7) וכן בזמנינו שלכל עדה וחוג יש בית כנסת משלהם, או כאשר יש מרחק גדול עד בית הכנסת השני, כתב בספר צדקה ומשפט (להגר"י בלוי פי"ג ס"ק כב) שיש להסתפק אם נחשב שיש להכב בית הכנסת אחר.

ואף אם אין מקום לכולם בבית הכנסת האחר, כתב בשר"ת כתב סופר (ארי"ח סי' יז ד"ה ונ"ל) שישנה עיצה לשכור מקום באופן שלא יוכלו המשכיר והשוכר לחזור בהם, כגון שאם יחזרו בהם ישלמו קנס, ולא תהיה השכירות מתבלת בזמן אלא יתנו שיכולים הקהל להישאר באותו מקום עד גמר הבנין, שבכ"י האי גזונא אין חשש שמא יתרשלו בבנין, שהרי גם שכירות המקום תימשך כאורך הבניה.

הלכות בית הכנסת סימן קנב

ב שם הגדולים
ג דרכים פרוק יא
ההלכות הפנה

לסתר רק מחצה אחת להרחיבו, נמי (ג) (ח) *דינא קמי (ו) ובינו ירוחם נ"ג ח"ה ובינו בשם הרמב"ם). כוהני מלי שהיה הראשון חזק, (ט) *אבל אם חרבו יסודותיו או נטו כתליו לפל, *סותרים אותו מיד וימתחילין לבנות במהרה ביום ובלילה, שמה תדק השעה וישאר חרב: הגה (י) ואסור לקח אבנים מבית הכנסת (ז) הלשנה כדי לבנות חדשה (תגרות אשר"י פ' בני העיר). (יא) *ואסור (ה) (ה) לסתר *דבר מבית הכנסת *אלא (יב) אם-כן עושה על מנת לבנות (מדרבי פרק בני העיר):

באר היטב

(ג) דינא. דהנהו שבוני תחלה הפל החדשה ואח"כ סותרין הראשונה: (ז) הלשנה. ב"ח וט"ו פסקו: בדאיבא מקום לצלוי שרי, ומ"א קמ"ב דבכל גוני אסור, ע"ש: (ה) לסתר. דבוכ"ג נקרא מקדש מעט ואם נזח אבן ממנה עובר בלאו, ע"כ יש לתר באוקו עשושין דף שקורין שטענדרי, ועושיין גמא בכחל שייכל להחזיק שם על-ידי עץ אותו דף, לאו שפיר דהפסחין מן הפסח דוקא דרך השתתה אסור, וכן מוכח דברי מהר"ם פ' וזה שפיר דברי רש"י. וכי תעלה על דעתך שישאל נותנין מנחת כו', הא דלא הקשה על מחיקת השם, הנה משום דיש לומר בענין שלש ערך לחזק, ואם איבא דאסור בנתיבה אף לערך אי"כ מאי פרוך על נתיבה, ע"ש. וענין בפתח"ם פאדנא"ה ס"ח סה:

שערי תשובה

הכינו השלש תולין, וענין בהשבת כ"ש סימן כז אם בהכני משפחת משה אסור לתנין עד שישכרו אמת תחלה, והביאו בא"ר: [כ] לסתר. עכ"ח. וענין בשו"ת בית אפרים חלק ירד כ"ש בענין זה, וכתב במח"ב בשם ורמ"א: הנותן לשונו שכתב: שאין ראויין לסמישין סמך חדשה, ועל עד היסוד טוב למכרם לעצים לטקוה הכער הדמים לקחו תולין, ענין שם:

עברי, ט"ז ס"י קנא [תכס' אליה נכה הביא ראיות להמיר, דהא כתב הרמב"ם שפירש דברי רש"י. וכי תעלה על דעתך שישאל נותנין מנחת כו', הא דלא הקשה על מחיקת השם, הנה משום דיש לומר בענין שלש ערך לחזק, ואם איבא דאסור בנתיבה אף לערך אי"כ מאי פרוך על נתיבה, ע"ש. וענין בפתח"ם פאדנא"ה ס"ח סה:

משנה ברורה

להם בית הכנסת אחרת פחת זה: (ח) דינא קמי. שאין סותרין המחצה, אלא בונין החדש בצד השלשן ואחר-כך סותרין השלשן. וענין באור הלכה: (ט) אבל אם חרבו וכו'. והוא הדין כשגזר מלכות שלא יתפללו עוד באותו בית הכנסת, ומן הנמנע להשתדל [א"ר]. כתב הש"ו: מעשה בעיר אחת שהיו היהודים דרים חוץ לחומה, וארע הענין שנתנשבו בתוך החומה, וסתתה הבית הכנסת לבדו חוץ לחומה, ואמרתי: אין לה פיוהא גדולה מה, והתפתי לסתר אותה כדי לבנותה תוך החומה, ונתחילו לבנות בית הכנסת החדשה, וישלו אחר-כך האבנים מן הלשנה ויבנו תוך החומה מהם: (י) ואסור לקח אבנים וכו'. ענין בפני עצמו הוא ולא קאי א'חרבו יסודותיו, דאז בודאי מפר לסתרו ולבנות ממנו את הבנין החדש, אלא אריש הפעף קאי דהבית הכנסת השלשן הוא שלם, וקמריי שכתב התחיל בנין החדש וחסרו לו אבנים להשלם הבנין, ורצה לסתר השלשן כדי להשלם החדש, וקא משמע לן דאפלו בכהאי גונא שאין סתירתו של זה אלא לבנינו של זה, (ס) אפלו הכי חשיבן שמה יארע לו אנס ולא ישלם, ועל-כן אסור אפלו באיבא דוכתא לצלוי, וכמו שכתבנו לעיל בריש הסימן: (יא) ואסור לסתר דבר. דהוי פנוטין אבן מן החיכל דאסור, משום שגאמר "את מזבחכם תחזון וגו', לא תעשו כן לה' אלהיכם", ובית הכנסת ובית המדרש גם-כן נקרא 'מקדש מעט'. ודוקא לנתון (ט) ולשכר כלי-קדש, או לעקר דבר מקבר כמו אבן ממזבח, לאפוקי לפנות הפלי-קדש והספסלין וכדומה מבית הכנסת, אף שאין זה כבוד לבית הכנסת, יש לומר שאין בכלל זה [מהר"ם פאדוה ס"ח סה]: (יב) אם-כן עושה וכו'. דאין זה נתיבה אלא בנין. ואותן שמדבקין דף בכתל בית המדרש, ועושים גמא בכתל שייכל להחזיק שם על-ידי עץ אותו דף, (י) וביים מהאחרונים מקלין בנה¹⁰, דלא כט"ו¹¹:

באור הלכה

בכל זה, לאפוקי ממשמעות הכ"ח ומשמע שדעתו להקל בשכר התחילו בכנין החדש ואיבא דוכתא לצלוי, וליתא, דאפתי איבא למחש לפשיעתיא וכנ"ל: * דינא קמי. ענין במשנה ברורה, והנה בדרך-משה קמריין דין זה מהרמב"ם ורמ"א. וקצת פלא על הרי"ו דלא הזכיר כלל דעת הרא"ש רבו ומשמע ממנו להפך, דהיא דרצה להרחיבו ואי אפשר בלא סתירת הבנין דשרי לסתרו, שאין דרכו כן בחבורו בכל מקום [ולולא דמסתפינא הנה אמר דחלוף שורות יש בדברי הרי"ו בזה, ודין ד'וכן להרחיבו' צריך להיות אחר תב"ח "לא למיר", ענין שם, ולפי זה אדרבא, יהיו דבריו ממש כדברי הרא"ש דזה דומה לתיקא ושרי, וקדוה הרי"ו בכל מקום לסתם דבריו הרא"ש רבו]. ואפשר לדקא לא פליגי כלל הרמב"ם והרא"ש, דכתב הרמב"ם רק הנהו דאפשר בלא הכי, אבל כשהבית הכנסת קטן מהכיל את כל המחפליין שם, ואי אפשר לתקנו אלא-אם-כן יסתר מתחלה כל הבנין דשרי, דהוא פניו תיקא דשרי רבנן וכדעת הרא"ש ונמצאתי שגם הפרומגדים העיר בזה. אמנם המש"ב ח"ב סימן קע סתם שם גס-כן להרחיבו אסור, כדברי הרמב"ם, ומשמע שם קצת דבכל גוני אסור פשטות לשון הרמב"ם: * אבל אם חרבו יסודותיו וכו'. ענין ברמב"ם מגלה כו' שקמב, דאפלו חזי בה תיקא אינו שרי לקרו אלא מדעת הפוסקים¹¹: * סותרים וכו'. הנה אפלו בדליבא דוכתא לצלוי קמ' שייבנו החדש, כן מוכח מדעת הרמ"ה שהביאו בשמו דמצוה הדורות מקרי ליבא דוכתא לצלוי, ואפלו הכי משפ המרא דקמר משום דתיקא חזי בה: * ואסור לסתר וכו'. ענין במשנה ברורה מה שכתבנו בשם מהר"ם פאדוה. והנה בפרומגדים הדין מדברי מהר"ם דדוקא דבר שהוא מקבר קמ'ש, ולנה הקשה עליו ממשל בעצי הקדש דמבאר במכות כב דלוקה מ"לא תעשו כן". ענין שם, תרחה בנה: דבאמת לרמי לא עלה על דעת מהר"ם מעולם לומר כן, דאם-כן לפי זה, המשבר כלי-ישרת במקדש דרך השתתה לא יצדו בלאו זה, תה ודאי אינו, וגם ממשטה דקרא דכתיב "אבד תאבדון את כל המקומות וגו' את אלהיכם על הקרים ונה מורי בתלוש, כדאיבא בעבודה ונה מה] וגו' ופסילי אלהיכם תגדעון" [וענין וראים, מצוה עא], ועל זה מסים "לא תעשו כן לה' אלהיכם", ומוכח דכל דבר קדושה, בין מטלטל בין מקבר, אסור להשתתו: אלא כנת המהר"ם הוא על מה ששאלו מפניו על ענין פנוי הספסליין¹² ותכלים מבית הכנסת, אם הוא בכלל נתיבה דבר מבית הכנסת, ועל זה השיב דנתיבה הוא דוקא דבר מקבר, ורצה לומר, ביון שהפלים איתם מתקנים לבית הכנסת אלא הוי דבר בפני עצמו, ויבסלוקין אין נשתה פתלי בית הכנסת וגם לבס בפניו אין מקלקל, לא שיה פנה שם נתיבה: * דבר

מבית הכנסת. והוא הדין כל פלי בית הכנסת¹³, דדינן גס-כן בבית הכנסת, ומסתברא דהוא הדין לענין זה וכמו שכתבתי לעיל: * אלא-אם-כן עושה על מנת לבנות. וקא דמבאר לעיל דמפר לסתרו השלשן אחר שנבנה החדש, חסם שאין, שנה רעונם מתחלה לסתרו לתועלת לבנין החדש, אלא שרבנן אסרו אז זה משום פשיעתיא, והבנין החדש בנוהו באפן זה ש'סמרהויה אחר-כך לתועלת בנין החדש¹⁴, ולשיבך לא גרע גם עבה מסותר על-מנת לבנות ושרי¹⁵:

שער הציור

(ל) מגד אבדתי וט"ו. וכבר הארכתי בבאר הלכה לעיל דכן כתבו כמה ראשונים בהדיא דאפלו בנה חלשין לפשיעתיא, וכן איבא גם ברימב"א בהדיא, ודלא פהי"ח, ומה שתלה דבריו בהנהגות אשרי בשם אור נרוי, המענין באור נרוי גפא ורצה דהוא פוסק כהאי טאן-דאמר משום צלוי, מה שאין כן לדידו, וכמו שכתב הש"ו ומגד אבדתי: (ט) ענין כבאור הלכה דהוא הדין בכלי בית הכנסת שנה האסור: (י) אליה נכה ומשה יהודה ובית-מאיר, דהא הוא לערך:

תרגום: 1 עמוד להחזקת ספר.

